

הקדמה

האחרונות במהלך העימותים שפרצו מעת לעת, התברר כי ללא תמרון יבשתי מתקשה צה"ל להגיע להישגים משמעותיים, אך בכל פעם שהופעלו הכוחות המתמרנים, התגלה כי מוכנותם לאתגרים המבצעיים בשדה הקרב אינה מספקת. כמו כן ניכר כי היעלמותה של תחושת הדוחק שנבעה מהמלחמות על הקיום, העלתה סימן שאלה על ההכרח והנכונות של מדינת ישראל לנצח, והציפה ביתר שאת את שאלת המחיר.

הפוטנציאל המתפתח להתוותו המחודשת של איום יסודי על מדינת ישראל, הטומן בחובו פגיעה בנכסים ובאינטרסים חיוניים, יחד עם איום לכיבוש שטחים במרחב המדינה, חלקם מיושבים באזרחים, מחייב את צה"ל לבחינה מעמיקה. מסמך אסטרטגיית צה"ל שם דגש מרכזי על השינוי הנדרש. המסמך מדגיש כי על צה"ל לשנות את נקודת האיוון בין הפעלת האש והפעלת התמרון היבשתי, לייצר סינרגיה טובה יותר ביניהם ובכך להביא לידי ביטוי את תרומתו של התמרון היבשתי לתוצאות המערכה כולה. כל אלו העלו את הצורך בפיתוח רעיונות שיהוו את המסד לפיתוחה של יכולת תמרון יבשתי רב-זרועי.

כובד המשימה ורוחב היריעה חייבו ביצוע של מחקר מקיף, לו היו שותפים גופים רבים בצה"ל, בהם: כלל הזרועות, אגפי המפקדה הכללית, גופי תורה ומחקר צבאי, ממד"ה, מפא"ת ואחרים. כנקודת התייחסות לפיתוח התפיסה, נקבעה שנת 2030 כדי לנסות ולהתנתק מכוח הכבידה של התכנון קצר הטווח, ולהשתחרר מכבלי הפרדיגמות הקיימות.

לא קל הוא הדבר כאשר כבר כותרת העבודה - "תמרון" - מגובשת בתודעתם של רבים. במדינה שעיקר המחשבה הצבאית שלה, ואולי אף התודעה הביטחונית שלה, עוצבו דרך מלחמות שבהן התנגשו כוחות צבא אלו מול אלו בשדות הקרב, נדרש לצאת מהתבנית המחשבתית של מה שמכונה אצלנו התמרון הקלסי, ולחשוב על צורות תמרון המותאמות לאתגרי שדה הקרב העתידי. זאת ועוד, האיומים המתפתחים על העורף, מהם כאלו שלא התנסו בהם מעולם, מציבים אתגר משמעותי הדורש לבחון מחדש את האופן בו נבנה, מתארגן, מגויס ומנויד הכוח המתמרון לעבר הזירות עצמן.

"היה צורך בשבירת כלים, כי משטר הביטחון, שהיה קיים שנים רבות והייתה בו ברכה רבה, לא התאים עוד לצרכים ולתנאים החדשים. ולא קל אצלנו לשבור כלים, גם אם אבד עליהם הכלח... אבל לא פחות קל היה הדבר השני להקים כלים חדשים והדאגה העיקרית לא הייתה שהצבא היה ממושמע ביותר, וחסכוני ביותר אם כי זה הכרחי - למטרה שלשמה הוקם הצבא, אלא הייתה דאגה מרכזית אחת: לנצח, ולנצח בכל מחיר".¹

כאשר עיצב דוד בן-גוריון את תפיסותיו מחדש, בראשית שנות ה-50 של המאה ה-20, היה עליו קודם לכן להיפטר מתפיסות ומרעיונות שהשתרשו בתפיסת הביטחון של היישוב, מאז ראשית שנות ה-20 של המאה ה-20, ולגבש תחתן רעיונות וכלים חדשים שיתמודדו עם אתגרי העתיד, כפי שחזה אותם. בלב התפיסה שגיבש מול איום הפלישה של צבאות ערב סדירים, עמד רעיון ההכרעה. יישומו חייב יכולת לגייס במהירות את צבא המילואים ולנייד אותו לחזיתות השונות, כדי להעביר את המלחמה לתוך שטח האויב וליצור יתרון מקומי בכל אחת מהחזיתות. רעיון זה הוביל לפיתוחה של יכולת תמרון ייחודית, שהוכיחה את חיוניותה במלחמות ישראל ועיצבה לאורך שנים את בניין הכוח של צה"ל.

החל משנות ה-80 של המאה ה-20 התרחשו שינויים שדרשו לגבש רעיונות חדשים מול מציאות מתפתחת בזירות המבצעים ובחזיתות השונות. האויבים השתנו, איומים חדשים עלו, יכולות חדשות פותחו, המציאות האסטרטגית השתנתה במהירות רבה וכך גם פניה של החברה הישראלית. במהלך שנות ה-90, עם הבשלת פיתוחן של יכולות אש מדויקת, עבר מרכז הכובד במבצעים הצבאיים להפעלת אש מנגד. התמרון היבשתי, במרכזו כוחות היבשה בדגש על יחידות המילואים, הלך ואיבד מיכולותיו ובהמשך נשחקה כשירותו. כך נוצר מצב בשנים

בחזרה לציטוט של בן-גוריון. לא קל לשבור כלים ישנים וטובים, וקשה להיפרד מפרדיגמות ומסורות. כדי לעשות כן, צריך להעמיק בחשיבה, להתעלות בכושר הדמיון והיצירה, ולפעול בנחישות כדי ליישם. אלו היו נחוצים לישראל הצעירה כדי לעשות את קפיצת הדרך האינסופית מצבא הגנה טריטוריאלי, סטטי בעיקרו הנלחם על הגנת היישובים, לצבא בעל כושר תמרון מודרני המכריע צבאות, הם יידרשו לנו שוב כדי להתאים את כוחות היבשה לנוכח אתגרי העתיד.

קריאה מהנה ומועילה,
יובל בזק וגבי סיבוני

בגיליון זה אנו מסכמים את פרק המחקר לתפיסת התמרון היבשתי הרב-זרועי שבוצע במעבדה התפיסתית בתוה"ד דרך שלושה מאמרים: הראשון סוקר את תולדות התפתחות המענה הצבאי לשני סוגי איומים - היסודי והשוטף, המתקיימים זה לצד זה מראשית הסכסוך, ואת השפעתם על התפתחות התמרון בצה"ל.

המאמר השני מפתח את המגמות ואת השינויים המתהווים, כדי לנסות ולשרטט את המאפיינים האפשריים של העימותים העתידיים ואת האתגרים שהם צפויים להציב בפני כוחות היבשה.

המאמר השלישי מפתח מתוך האתגרים כיווני מחשבה וכיווני פעולה לעיצובו, ובהמשך לבנייתו של כושר תמרון יבשתי מודרני, המותאם למציאות ולתנאים של שדה הקרב בעתיד. העבודה שביצענו, וכך גם המאמרים המובאים בגיליון, מתמקדים בתמרון היבשתי מנקודת המבט ורמת העיסוק של המפקדה הכללית. נמנענו מלצעוד לתוך העולם הטקטי בו עוסקת באינטנסיביות זרוע היבשה במסגרת תפיסת "יבשה באופק" המפותחת על ידה. עם זאת, אנו בהחלט מנהלים דיאלוג עם הרמה הטקטית ואף מתווים מענה למסגרת התנאים הנדרשת, לצורך יישומו של תמרון יבשתי אפקטיבי.

ההערות למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגיליון.